

تجربه زیسته همسران فعال در فضای مجازی از روابط بین فردی و خانوادگی، یک مطالعه پدیدارشناسی

ابراهیم محمدی^۱

^۱ کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه آزاد خمینی شهر، اصفهان، ایران

چکیده

هدف از این پژوهش درک چگونگی روابط بین فردی و خانوادگی زوجین استفاده کننده زیاد از شبکه های مجازی بود. تحقیق از نوع کیفی انجام شد، جامعه آماری زوجین شهر اصفهان و نمونه گیری بصورت هدفمند و در دسترس بود. شرکت کنندگان از زوجینی انتخاب شدند که حضور زیاد در شبکه های مجازی را تجربه کرده بودند. در طول کار ۱۴ نفر برای مصاحبه و شرکت در پژوهش معرفی شدند. جهت فهم عمیق و دستیابی به هدف مورد نظر از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد و گفتگوها بطور کامل ضبط و پیاده شد. از مصاحبه هفتم و هشتم به بعد موارد تقریباً تکراری شده بود اما برای حصول اطمینان بیشتر، مصاحبه ها ادامه یافت و نهایتاً با نفر یازدهم (اشباع داده ها) گفتگوها خاتمه یافت. جمع آوری و تحلیل داده ها همزمان و در قالب فرآیند هفت مرحله ای کلایزی انجام شد و یافته های نهایی در مفاهیم اصلی دسته بندی شدند. نتایج این مطالعه نشان داد کیفیت روابط بین فردی و خانوادگی زوجینی که در این پژوهش شرکت داشتند تغییرات قابل توجهی داشته است. از جمله: کاهش روابط، کم شدن گفتگوها، کاهش توجه و اهمیت، ناراحتی از استفاده زیاد همسر، کم شدن گرمی و شادی خانواده ها، شکسته شدن حرمت ها و جرو بحث با همسر ... و اما دانش افزایی، کسب اخبار و اطلاعات، پیام رسانی سریع، اطلاع از فرهنگ و آداب و رسوم گوناگون، بهبود روابط و افزایش صمیمیت از موارد مثبت در یافته های پژوهش است. آگاهی از تجارب حضور زیاد در شبکه های مجازی می تواند راهگشای خانواده ها برای مدیریت بهینه و کنترل شده برای استفاده از فضای مجازی باشد.

واژه های کلیدی: روابط بین فردی، زوجین، شبکه های مجازی

مقدمه

با گذشت زمان، افزایش جمعیت، گسترش و پیچیدگی جوامع بشری، اختراعات، اکتشافات و صعود تکنولوژی، دستیابی بشر را به تجهیزاتی برای زندگی بهتر و رفاه بیشتر فراهم آورد. اما در پس تکنولوژی و فواید بیشمار آن در لایه های زیرین این فن آوری به مواردی بر می خوریم، رفاه بیشتر که فعالیت جسمانی بشر را کاهش داد، وجود دستگاههای صنعتی که کارگران را بیکار کرد و .. اما یک تکنولوژی فراگیر که آدمیان را به نوعی تسخیر کرده و طوری گام برداشته که زندگی بدون آن برای برخی از احاد بشر تقریباً متزلزل و مختل شده، فضای مجازی است. تکنولوژی که فقط با یک تلفن و یک پیام صوتی یا تصویری می توان با اقصی نقاط جهان در ارتباط بود و اطلاعات عظیمی در زمینه های مختلف دریافت کرد.

استفاده زیاد از شبکه های مجازی می تواند ارتباطات بین فردی را مختل و روابط خانوادگی را ضعیف کند. البته سطح سواد، فرهنگ، محل سکونت و فعالیتهای متنوع خانواده در کیفیت و مدت استفاده از فضای مجازی تاثیر دارد. حضور زیاد در این شبکه ها فاصله افراد خانواده از یکدیگر و روابط اجتماعی را نیز تحت الشعاع قرار می دهد (محمدی، ۱۳۹۸).

عوامل بسیاری می تواند بر کیفیت روابط بین فردی و خانوادگی موثر باشد از جمله فرهنگ، آموزش و پرورش، جامعه، اقتصاد و رفاه اجتماعی و مهم تر از همه خانواده. محیط خانواده از نظر روانی، عاطفی، سبکهای تربیتی والدین، روابط بین افراد خانواده، توجه به ارزشها در خانواده و... از اموری است که باید مورد توجه قرار گیرد. ریشه بسیاری از اختلالات زوجین در خانواده های نامتعادل حضور زیاد در شبکه های مجازی است (محمدی، ۱۳۹۸).

طبق تحقیقات انجام شده حضور زیاد و برنامه ریزی نشده در شبکه های مجازی از شاخص های مهم کاهش صمیمیت در روابط بین فردی و خانوادگی بوده است.

آنچه در این تحقیق مد نظر بود ارمغانی است که این تکنولوژی برای روابط بین فردی و خانوادگی آورده است. فاصله بین زوجین افزایش یافته و در روابط بین خانواده ها اختلال ایجاد شده است. این دستاورد، مهمترین و کوچکترین اجتماع بشری را درگیر کرده و برای برخی، از نان شب هم واجب تر شده است. چگونه است که این شبکه گسترده، اینچنین ارتباطات میان فردی را متزلزل کرده است؟

نفوذ این تکنولوژی آنچنان اثرگذار بوده که فاصله بین زوجین را زیاد کرده و بی حوصلگی و بی حالی در روابط بین فردی بوجود آورده است. برخی از زوجین بقدری به فضای مجازی عادت کرده اند که ارتباطی با هم ندارند. بعضی مواقع برای فرار از بگومگوهای همدیگر به فضای مجازی پناه می برند و با وجود داشتن همسر از روابط عاطفی بی بهره اند.

فضای مجازی به واسطه تنوع و جذابیتی که دارد توانسته کاربران زیادی را به طرف خود بکشد. حضور در شبکه های مجازی علیرغم استفاده های مفید برای تسهیل در امور اجتماعی، اقتصادی و ... زیان های بیشماری هم داشته است. به ویژه بر فرهنگ جوامع ضرباتی وارد کرده، عواطف و احساسات را تحت تاثیر قرار داده و بیماریهای جسمی و روانی را به همراه داشته است. یافته ها نشان داده است که رسانه های اجتماعی بر مغز افراد و در پی آن بر کیفیت زندگی آنان تاثیر دارد. بطور کلی افزون بر فواید شناخته شده، این رسانه ها در عین حال تهدیدی جدی برای افراد و جامعه می باشد (ناتاشا زیتل^۱).

1 - Natasha zeitel

۲۰۱۴). از جمله مزایای فضای مجازی می توان توسعه مشارکت های مفید اجتماعی، افزایش قدرت تحلیل و تقویت روحیه انتقادی، عبور از مرزهای جغرافیایی، امکان بیان ایده ها و ارتقا سطح دانش و تکنولوژی را نام برد. اما برنامه ریزی نامناسب، عدم مدیریت صحیح، جای خالی نظارت، اعتیاد و استفاده بیمارگونه از فضای مجازی و بطور کلی فقدان فرهنگ سازی مناسب می تواند معایب بی شماری به همراه داشته باشد، معایبی که در دراز مدت می تواند علاوه بر فشارهای جسمی، ضربات مهلکی بر پیکره بشریت بخصوص خانواده ها وارد آورد، همچون افزایش فاصله در روابط بین فردی (مانند کم شدن گفتگوها، دلسردی روابط و ...). در این راستا استفاده زیاد از فضای مجازی می تواند بیشتر از اینها به روابط بین فردی و خانوادگی ضربه وارد کند. کاهش حس اعتماد، بدگمانی به همسر و نهایتا تنفر زوجین از یکدیگر و آسیب های متعدد به فرزندان و بالتبع ابهام در آینده آنان از دیگر پیامدهای این تکنولوژی است (محمدی، ۱۳۹۸).

طبق آمار وزارت ارشاد ۵۳ درصد مردم ایران عضو یک شبکه اجتماعی هستند. بررسی ها نشان می دهد میانگین حضور ایرانی ها در فضای مجازی ۵ تا ۹ ساعت در روز است در حالی که میانگین جهانی ۱۶ ساعت در ماه است (موسویان، ۱۳۹۵؛ به نقل از سایت همشهری آن لاین). با گسترش وسایل ارتباط جمعی و فضای مجازی روابط بین انسانها به صورت غیر واقعی افزایش یافته و این مسئله بر بالا رفتن آمار طلاق دامن زده است (طهماسبی، ۱۳۹۶؛ به نقل از خبرگزاری ایسنا). یکی از آثار فضای مجازی کم شدن گفتگو در خانواده هاست و موجب تغییر سبک زندگی می شود (محسنی بندپی، ۱۳۹۵؛ به نقل از خبرگزاری آنا). در تحقیقات و مطالعات قبلی مربوط به فضای مجازی مشخص شده است افرادی که استفاده آنها از اینترنت بیشتر برای تعاملات و ارتباطات مجازی است ارتباط کمتری با خانواده خواهند داشت و از ارزش های خانوادگی کمتری برخوردارند (کفاشی، ۱۳۸۸).

مشاهدات نگارنده حاکی از این است که استفاده زیاد از فضای مجازی مواردی مانند فاصله افراد از یکدیگر، کاهش ارتباطات عاطفی در خانواده ها به ویژه در دراز مدت بدگمانی ها را بدنبال داشته است. پیام رسانی ها در فضای مجازی و برداشت نادرست از نوع پیام ها باعث دلسردی زن و شوهر و بعضا خشم و کینه از یکدیگر شده است.

به نظر می رسد در تحقیقات انجام شده که برخی از تبعات استفاده از فضای مجازی را دلسردی روابط و سست شدن پیوندهای زوجین و ارتباط کمتر خانواده ها دانسته اند هنوز جای بسیاری از دستاوردهای حضور در شبکه های مجازی خالی است. بنابر این یک مطالعه دقیق تر برای پی بردن به تبعات دیگری از حضور زوجین در فضای مجازی لازم است تا بلکه بتوان با پرس و جو و کنکاش به عمق قضیه دست یافت و از طرفی با توجه به اینکه پژوهشی به صورت کیفی با متغیر روابط بین فردی با این حجم و گستردگی انجام نشده و بیشتر بصورت کمی بوده، پژوهشگر را برآن داشت که در این مسیر گام بردارد و راهکارهایی هم برای استفاده بهینه و مناسب از فضای مجازی در اختیار خانواده ها قرار دهد. پیچیدگی جوامع و گسترش شبکه های مجازی و حضور فراگیر آحاد بشر در این فضا نیز ضرورت و اهمیت موضوع را دو چندان می کند.

با ارائه آموزش های لازم و خدمات مشاوره ای به خانواده ها و آگاه کردن آنها به معایب و محاسن فضای مجازی و مدیریت بهینه می توان بسیاری از آسیب های فضای مجازی را پیشگیری کرد. همچنین با ایجاد راهکارهایی برای استفاده مناسب و به موقع از شبکه های مجازی می توان مانع بسیاری از مشکلات خانواده ها و حتی جدایی آنها شد.

امید است با یافته های این پژوهش و با ارائه آگاهی های لازم به زوجین، این تلاش سهمی باشد در جهت بهبودی روابط زوجین و گامی باشد در راستای آگاهی خانواده ها از پیامدهای حضور زیاد در شبکه های اجتماعی از جمله سست شدن روابط، کمرنگ شدن صمیمیت و ...

هدف اصلی در این پژوهش دستیابی عمیق به کیفیت روابط بین فردی زوجین استفاده کننده زیاد از شبکه های مجازی و پیامدهای حضور زیاد در فضای مجازی است در این تحقیق تجارب مثبت و منفی آنها در این خصوص و همچنین روابط خانوادگی و میانگین زمان مناسب حضور در فضای مجازی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

سوالات پژوهش:

- استفاده زیاد از فضای مجازی چه تاثیری بر روابط بین فردی دارد؟
- حضور در شبکه های مجازی چه اثراتی در روابط خانوادگی ایجاد کرده است؟
- میانگین روزانه زمان مناسب استفاده از شبکه های مجازی چقدر است؟

مبانی نظری و پژوهشی

روابط بین فردی: ارتباطی است که بر دو رکن استوار باشد: ۱) ارتباط برقرار کنندگان باید منحصر بفرد بودن خصوصیات رفتاری یکدیگر را بپذیرند و ۲) پیام هایی را طراحی کنند که نمایانگر پذیرش این موضوع باشد (وولوین، اندرو. دی؛ وولوین، دارلین. آر و برکو^۲، ترجمه ایزدی و اعرابی، ۱۳۸۶). روابط میان فردی به معنای ارتباطات بین دو یا تعداد بیشتری از افراد است که دامنه ای از گذرا تا پایدار را شامل می شود. این ارتباطات ممکن است بر مبنای روابط خونی، خویشاوندی، عشق، برادری، همبستگی، تعاملات معمول تجاری، و یا نوعی دیگر از پیمان های اجتماعی برقرار شوند (کتای و بک^۳، ۲۰۱۷). در طی روابط بین فردی، فرد حداقل با یک فرد دیگر ارتباط برقرار می کند. به تعبیری انسان موجودی اجتماعی است که می تواند با دیگران ارتباط برقرار کند و در این فرآیند واکنشهای خود را نسبت به آنچه احساس می کند به صورت کلامی و غیر کلامی ارائه نماید. نکته قابل توجه این که در یک رابطه موثرکاربست مهارت کلامی و غیرکلامی مهم ترین عوامل تاثیرگذار در روابط بین فردی هستند. (ماشینچی عباسی، رائی و هاشمی، ۱۳۹۷). توضیح اینکه ارتباط، فرآیندی تبادلی، هدفمند، چندبعدی و احتمالا اجتناب ناپذیر است. ارتباطات مجموعه ای از مهارتهاست اما مهمترین آنها درک نقطه نظرات طرف مقابل و تفهیم نقطه نظرات خویش است. اهمیت ارتباط در زندگی انسان به حدی است که برخی از صاحب نظران اساس تمامی رشد انسانی، آسیب های فردی و پیشرفتهای بشری را در فرایند ارتباط دانسته اند (مجدم، عشقی زاده، جوهری نعیمی، ۱۳۹۴).

روابط بین فردی فرآیندی است که طی آن اطلاعات، معانی و احساسات را از طریق پیام های کلامی و غیر کلامی با دیگران در میان می گذاریم (بروکس و هیث^۴، ۱۹۸۵). از آنجایی که بخش عمده زندگی انسان با روابط بین فردی شکل

1 - Wolvin , Andrew.D , Wolvin , Darlin . R . & Berko

2 - Ketay & Beck

1 - Brooks and Heath

میگیرد با صحبت و گوش کردن ارتباط برقرار میکنیم کسب این موقعیت به ما می آموزد برای درک موقعیت دیگران چگونه به سخنان آنان فعالانه گوش دهیم و چگونه دیگران را از احساس و نیازهای خود آگاه سازیم تا ضمن بدست آوردن خواسته های خود طرف مقابل نیز احساس رضایت نماید. (سهرابی، ۱۳۸۴).

مارکوویتز^۲ (۱۹۹۷) عقیده دارد روابط میان فردی سالم در اوایل زندگی، بعدها افراد را برای برقراری روابط میان فردی سالم آماده می کند. دل بستگی های آشفته در اوایل زندگی، افراد را مستعد شکل گیری اختلالاتی می کند که از طریق روابط میان فردی آشفته در زمان حال ابراز می شوند. افسردگی و اختلالات دیگر در زمینه میان فردی روی می دهد. زندگی میان فردی بر خلق و تمام رفتارهای دیگر تاثیر می گذارد و خلق بر نحوه ای که فرد نقش های میان فردی خود را اجرا می کند تاثیر می گذارد (پروچاسکا و نورکراس^۳، ۲۰۱۴؛ سیدمحمدی، ۱۳۹۵). سلامت روان، با بهبود ارتباطات بین فردی و عملکرد بهتر فرد در جنبه های مختلف زندگی همراه است (ولینت^۴، ۲۰۱۲). فردی که عملکرد میان فردی سازگارانه دارد روابط نزدیک با خانواده و افراد صمیمی دیگر، روابط امیدبخش با دوستان و روابط مناسب با همکاران خود را حفظ می کند. در مقابل فردی که نارسایی های میان فردی دارد از لحاظ اجتماعی منزوی است، در حضور دیگران مضطرب است و اگر روابط معناداری را حفظ کرده باشد تعداد آن محدود است (گاتلیب و ویفن^۵، ۱۹۹۱؛ به نقل از پروچاسکا و نورکراس، ۲۰۱۴؛ سیدمحمدی، ۱۳۹۵).

نظریه کل نگر - پویشی مزلو^۶: کیفیت خاص روابط میان فردی در ارتباط با احساس اجتماعی است که احساسات عمیق نسبت به افراد را در بر دارد. افراد خود شکوفا احساس مهر ورزانه ای نسبت به دیگران در کل دارند اما روابط صمیمانه آنها به چند نفر محدود می شود. آنها نیاز ندارند با هر کسی دوست باشند اما چند رابطه میان فردی مهم آنها کاملاً عمیق است. آنها از بین افراد بسیار سالم دوست می گیرند و از برقراری روابط صمیمانه با افراد وابسته و ناسالم خودداری می کنند اما علاقه اجتماعی آنها باعث می شود که با این افراد کمتر سالم احساس همدلی کنند (فیست، جس و فیست، گریگوری. جی، ۲۰۰۲؛ سیدمحمدی، ۱۳۹۰).

نظریه تحلیل تبادلی اریک برن^۷: تحلیل تبادلی معمولاً با تحلیل ساختاری شروع می شود. تحلیل ساختاری به این موضوع توجه می کند که چگونه دونفر با حالت های مختلف مخصوص خودشان با یکدیگر تعامل می کنند. تحلیل ساختاری به تعامل بین حالت های خود فرد و به اینکه چگونه این تعامل در مشکلات رابطه صورت می گیرد توجه می کند. پذیرش موضع زندگی ناسالم قطعاً افراد را برای زندگی آشفته آماده خواهد ساخت.

2 - Markowitz

3 - Prochaska & Norcross

4 - Waillant

5 - Gotlib & Wifen

6 - Maslow

7 - Eric Berne

افرادی که نتیجه میگیرند « من خوبم - تو خوب نیستی » خود را در معرض زندگی تبهکاری و جامعه ستیزی قرار می دهند . بهره کشی از دیگران ، دستبرد زدن به دیگران ، کلک زدن به دیگران ، یا موفق شدن به قیمت بدبختی دیگران ، مهر تاییدی است بر اینکه این فرد کاملاً در باره اینکه « من خوبم و تو خوب نیستی » به نتیجه درستی رسیده است . آنها متقاعد شده اند که هر کاری که انجام می دهند خوب است و مسئولیت هر اشکالی که پیش می آید به گردن کسانی است که خوب نیستند .

افرادی که نتیجه گرفته اند « من خوب نیستم - تو خوبی » در حضور کسانی که به نظر آنها خوب هستند از احساس حقارت مداوم رنج می برند . این موضع زندگی می تواند به کناره گیری از دیگران منجر شود زیرا ماندن در حضور آنها و مرتباً یادآور شدن به خود که من خوب نیستم بسیار عذاب آور است . کناره گیری موضع خوب نبودن را دوباره تایید می کند ولی از آن هم ناکام کننده تر است زیرا فرد را از هرگونه فرصت از جانب دیگران که می تواند به عقیده خوب بودن منجر شود محروم می کند .

برقراری ارتباط با افرادی که نتیجه گرفته اند « من خوب نیستم و تو هم خوب نیستی » از همه دشوارتر است وقتی نه خود و نه دیگران خوب هستند چه امیدی در زندگی وجود دارد ؟ اگر این افراد دیگران و خودشان را نابود نکنند صرفاً زنده می مانند . سرنوشت آنها انزوای شدید یا اسکیزوفرنی یا افسردگی اساسی است (پروچاسکا و نورکراس ، ۲۰۱۴ ؛ سیدمحمدی ، ۱۳۹۵) .

نظریه میان فردی سالیوان :

روابط بین فردی و شخصیت : سالیوان^۱ معتقد بود افراد شخصیت خود را در بستر اجتماعی پرورش می دهند . او باور داشت که انسانها بدون افراد دیگر هیچ شخصیتی نخواهند داشت . شخصیت را هرگز نمی توان از مجموعه روابط بین فردی که فرد در آن زندگی می کند و در آن موجودیت دارد جدا کرد . سالیوان تاکید داشت آگاهی از شخصیت انسان را فقط می توان از طریق بررسی علمی روابط میان فردی بدست آورد . وی عقیده داشت شخصیت صرفاً بر روابط بین فردی استوار است . رابطه میان فردی هم مسئول ویژگی های مثبت و هم منفی در افراد است .

روابط بین فردی و اضطراب : اضطراب مهمترین نیروی مخرب است که از رشد روابط میان فردی سالم جلوگیری می کند . اضطراب معمولاً از موقعیت های میان فردی پیچیده ناشی می شود و به صورت مبهم در آگاهی نمایان می شود

روابط بین فردی و صمیمیت : صمیمیت از نیاز پیشین به محبت بوجود می آید اما اختصاصی تر است و رابطه میان فردی نزدیک بین دو نفر را شامل می شود که مرتبه کم و بیش برابری دارند .

روابط میان فردی و رشد سالم : رشد سالم به توانایی فرد در برقراری رابطه صمیمانه با دیگری وابسته است . (فیست ، جس و فیست ، گریگوری . جی ، ۲۰۰۲ ؛ سیدمحمدی ، ۱۳۹۰) .

روابط بین فردی و اختلالات شخصیت :

اجتنابی : از لحاظ روابط میان فردی ، شخصیت های اجتنابی در برابر طرد شدن حساس اند باوجود اینکه تمایل به پذیرفته شدن از سوی دیگران دارند فاصله خود را با دیگران حفظ می کنند و پیش از آنکه به دیگران راه بدهند تایید بدون قید و شرط

آنان را می طلبند. آنها با حفظ حالت دفاعی دیگران را می آزمایند تا مشخص کنند که به چه کسی می توان اعتماد کرد و او را دوست داشت.

اسکیزوئید^{۱۲}: به نظر می رسد که از لحاظ ارتباط میان فردی تمایل دارند که از نظر اجتماعی کناره گیر و تنها باشند. این افراد ترجیح می دهند که به فعالیت های تک نفری بپردازند. آنها تودار، خلوت گرا و انزوادوست هستند و به ندرت به احساسات و اعمال دیگران پاسخ می دهند. آنها تمایل دارند که در پس زمینه اجتماعی محو شده و به چشم دیگران به عنوان بی عاطفه جلوه کنند. آنها خود را درگیر فعالیتهای تیمی یا گروهی نمی کنند.

اسکیزوفرنی^{۱۳} گونه: از نظر روابط بین فردی، آنها تنها هستند، بدون دوست یا دوستان بسیار محدود. فعالیتهای تک نفره و انزوای اجتماعی آنها ممکن است نتیجه اضطراب شدید اجتماعی باشد که با اضطراب و دلوپسی ابراز می شود و این نگرانی با آشنایی از بین نمی رود.

پارانوئید^{۱۴}: به لحاظ ارتباطات میان فردی، این افراد بی اعتماد، پنهان کار و انزواگرا هستند. آنها نسبت به انگیزه های دیگران عمیقاً مشکوک بوده و همچنین ماهیتی صمیمیت گریزدارند و پیشقدم شدن های دیگران برای تعامل را رد می کنند. خودشیفته: از لحاظ ارتباط های میان فردی، آنها بهره کش بوده و از دیگران استفاده می کنند تا خواسته ها و تمایلات خود را برآورده کنند. رفتار آنها از نظر اجتماعی سرسری، سطحی، مطبوع و دوست داشتنی است اما قادر نیستند با هم حسی واقعی به دیگران پاسخ بدهند.

ضد اجتماعی: سبک روابط بین فردی آنها به وسیله ستیزه جویی، بی توجهی و بی دقتی نسبت به ایمنی و نیازهای دیگران مشخص می شود. شدیداً رقابت طلب و نسبت به دیگران بی اعتمادند. روابط آنها ممکن است زمانی فریبنده و در زمان هایی دیگر حسابگرانه باشد. آنان تمایل دارند ارتباط های سطحی برقرار کنند که حاوی پیوندهای هیجانی و تعهدات پایدار بسیار کمی باشد علاوه بر اینها تمایل دارند که نسبت به رنج کشیدن ها و آلام دیگران بی رحم و سنگدل باشند.

مرزی: از لحاظ روابط میان فردی، مرزی ها به وسیله بی ثباتی تناقضی خود مشخص می شوند یعنی آنها به سرعت از آرمانی کردن و چسبیدن به فردی دیگر به مخالفت و ارزش زدایی از آن فرد تغییر می کنند. شدیداً حساس هستند و به دنبال کمترین استرس تجربه افسردگی طردشدگی را نشان می دهند. روابط میان فردی بسیار سریع و حاد تشکیل می شود. با وجود این، سازگاری اجتماعی نسبتاً سطحی است. آنها در برابر تنها بودن بی تحمل هستند و برای طلب همراهی دیگران به شدت تلاش می کنند.

وابسته: در روابط بین فردی تمایل دارند که خوشایند، فداکار و متکی بوده و دائماً دلگرمی دادن دیگران را می طلبند. تسلیم و اتکای آنها به دیگران منجر به این تقاضای ظریف می شود که دیگران مسئولیت حیطه های اصلی زندگی آنها را بپذیرد.

1 - Schizoid

2 - Schizophrenia

3 - Paranoid

وسواس فکری عملی : از نظر روابط میان فردی ، این افراد به طرز بدیعی نسبت به مقام و پایگاه دیگران هشیارند و رفتار خود را مطابق با آن تغییر می دهند یعنی نسبت به بالا دست ها مؤدب و بله قربان گو و نسبت به زیردستان و هم ردیف های خود ، پر نخوت هستند . آنها می توانند با لجابت و پافشاری بخواهند که دیگران کارها را به شیوه آنها انجام دهند بدون قدرشناسی یا آگاه بودن از اینکه دیگران به این پافشاری چگونه واکنش نشان می دهند .

نمایشی : از نظر روابط میان فردی ، این افراد نمایشی هستند . توجه طلبی و دغل کاری در آنها بارز و برجسته است . آنها همانند افراد دارای اختلال شخصیت خودشیفته در هم حسی نقص نشان می دهند(کریمی ، ۱۳۹۰) .

شبکه : به طور کلی واژه شبکه را می توان به هر مجموعه یا سیستم درون پیوندی نسبت داد که هدف آن به اشتراک گذاشتن یک قابلیت یا توانایی بین دو یا چند نظام در محدوده مکان و زمان است و در حالت مطلوب ، محدودیت مکانی و زمانی ندارد . در واقع می توان این گونه گفت : شبکه مجموعه ای است از اشیا یا دستگاه ها مانند کامپیوتر که به هم متصل اند (صیامی ، ۱۳۹۲) .

شبکه های اجتماعی : ساختاری است که افراد و سازمان های انسانی میان خود ایجاد کرده اند تا در موضوعات و مقوله های از پیش تعیین شده با یکدیگر تعامل کنند . ساده ترین شبکه های اجتماعی را می توان خانواده ، بستگان، قبیله ، دوستان و همکاران دانست (علیمزادی ، ۱۳۹۱) . شبکه های اجتماعی برای افزایش و تقویت تعاملات اجتماعی طراحی شده است . به طور کلی از طریق داده هایی که روی پروفایل افراد قرار می گیرد مانند عکس کاربر ، اطلاعات شخصی و علایق (که همه اینها اطلاعاتی را در خصوص هویت فرد فراهم می آورد) برقراری ارتباط تسهیل می گردد . کاربران می توانند پروفایل های دیگران را ببینند و از طریق برنامه های کاربردی مختلف مانند ایمیل و چت ارتباط برقرار کنند (پمپک ، یرمولایوا و کلورت ۲۰۰۹)^{۱۵} . شبکه های اجتماعی مجازی شبکه هایی محسوب می شوند که مردم در آنها می توانند ایجاد محتوا کنند و نظرات و علاقمندی ها را با دوستان و سایرین به اشتراک بگذارند (خانیکی و بابایی ، ۱۳۹۰) . این شبکه ها ، ارتباطات را از سیستم های پخش یک به چند ، به سیستم محاوره ای چند به چند تبدیل می کنند و با ذات متکثر و بی مکان و زمان خود ، امکان ارتباط گیری افراد را در هر زمان و از هر مکانی فراهم می سازند (ذکایی و حسنی ، ۱۳۹۴) . شبکه های اجتماعی درعین حال که فضایی است که در آن افراد دوستان جدیدی پیدا می کنند و یا دوستان قدیمی خود را در جریان تغییرات زندگی شان قرار میدهند مکانی برای تبادل نظر است که در آن جوانان عقاید و نظرات خود را با هم به اشتراک می گذارند (هارتزورن^{۱۶} ۲۰۱۰) . صفحات افراد در شبکه های اجتماعی مجازی این شانس را به خالقان خود می دهد که آن جنبه هایی از هویت را که پیشتر پنهان بوده افشا کنند (چونگ^{۱۷} ۲۰۰۰) .

ویژگی های شبکه های مجازی : از مهم ترین ویژگی های فضای مجازی گسترش اهمیت فرد و حیطه خصوصی در برابر جمع و حوزه عمومی است . شکل گیری اجتماعات در فضای مجازی موجب می شود که اجتماعات در جهان واقعی به تدریج کم رنگ و بی اهمیت شود . این بدان معناست که منبع هویت بخشی افراد متکثر و متنوع می شود و به همین جهت هویت ملی و

1 - Pempek , Yermolayeva & Calvert

2 - Hartshorn

3 - Cheung

انسجام اجتماعی یک جامعه به تدریج تضعیف می شود (نورمحمدی ، ۱۳۸۸) . شبکه اجتماعی یک سری از روابط اجتماعی است که فرد را مستقیماً به دیگران متصل می کند و از طریق آن ها ، به طور غیرمستقیم به تعداد بیشتری از مردم متصل می شود . شبکه های اجتماعی می تواند در کنار ماهیت بالقوه خود ، ماهیتی بالفعل داشته باشند . ماهیت بالفعل آن ها ، می تواند شامل تقسیم اطلاعات ، تبادل اخبار ، انجام گفت و گو در مورد دیگران و از این قبیل باشد . کنشی که می تواند به صورت تماس های مستقیم یا از طریق واسطه های ارتباطی انجام شود (دنسبک^۸ ۲۰۰۸ ؛ به نقل از محسنیان راد ، ۱۳۹۰) . ویژگی های ارتباطات الکترونیکی در فضای مجازی شرایطی متفاوت با روابط رو در رو برای کاربران فراهم می کند . سرعت عمل ، ناشناس ماندن و ... فضای یکسان و مشابهی فارغ از الزاماتی چون جنسیت ، طبقه ، قوم ، نژاد و مکان فراهم می شود که تجارب متفاوتی برای کاربران ایجاد می کند . تعاملاتی که در این فضا اتفاق می افتد برای کاربران اینترنتی ذهنیت و گرایش جدیدی ایجاد می کند که می تواند رفتار و تعاملات آنها را در دنیای حقیقی تغییراتی هر چند جزئی بدهد (نورمحمدی ، ۱۳۸۸) . شبکه های اجتماعی جایگاه مهمی در روابط اجتماعی دارند و نقش تار و پودی را ایفا می کنند . فرد را به افراد و افراد را به گروه های دیگر ارتباط می دهد . در واقع تمام روابط اجتماعی فرد اتصالات او به شبکه اجتماعی را تشکیل می دهند . شبکه های اجتماعی عملکردهای مهم و گوناگونی دارند . از جمله آنکه یک حس تعلق خاطر را در فرد به وجود می آورند و فرد را در معرض پشتیبانی هایی قرار می دهند که به صورت انجام کمک های گوناگون ، از قبیل کمک فکری ، ارائه توصیه و پیشنهاد راه حل ها انجام می شود . مثلاً شبکه های اجتماعی تسهیل کننده مناسب برای افرادی است که وارد حرفه ای تازه می شوند و نیازمند آشنایی با افراد مورد نیاز برای موفقیت در آن حرفه می باشند ، ضمن آنکه برای شناسایی محل های استخدام می توان از طریق اتصال به شبکه ها به اطلاعات مفیدی دست یافت (شپارد^۹ ۲۰۰۷ ؛ به نقل از محسنیان راد ، ۱۳۹۰) . ضیایی پرور (۱۳۸۸) برخی ویژگی های شبکه های اجتماعی را این چنین تعریف کرده است : به اشتراک گذاری و سازمان دهی ، دوستی ، اعتماد ، حلقه های مخاطبان ، استناد و تعمیم ، چند رسانه ای بودن ، نقد بی رحمانه ، دنبال کردن و دنبال شدن پرستیژ ، باز انتشار ، خرد جمعی ، جهانی بودن ، سرگرمی ، ساختار دموکراتیک ، قدرت سرمایه اجتماعی ، تحرک اجتماعی ، ابتکار و خلاقیت .

مزایا و معایب شبکه های مجازی : سلیمانی پور (۱۳۸۹) مزایای شبکه های مجازی را به صورت زیر مطرح می

کند:

- انتشار سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات
- افزایش قدرت تحلیل و روحیه انتقادی
- عبور از مرزهای جغرافیایی و آشنایی با افراد ، جوامع و فرهنگ های مختلف
- شکل گیری و تقویت خرد جمعی
- امکان بیان آزادانه ایده ها و آشنایی با افکار ، ایده ها و سلیقه های دیگران
- کارکرد تبلیغی و محتوایی
- تبلیغ و توسعه ارزشهای انسانی و اخلاقی در عرصه جهانی

1 - Donsback

2 - Shepard

- ارتباط مجازی مستمر با افراد
- یکپارچه سازی بسیاری از امکانات اینترنتی و وبی
- توسعه مشارکت های مفید اجتماع
- افزایش سرعت در فرآیند آموزش و ایجاد ارتباط شبانه روزی بین استاد و شاگرد
- و موارد زیر را به عنوان پیامدهای منفی عنوان می کند :

- شکل گیری و ترویج سریع شایعات و اخبار کذب
- تبلیغات ضد دینی و القای شبهات
- انزوا و دور ماندن از محیط های واقعی اجتماع
- نقض حریم خصوصی افراد
- تأثیرات منفی رفتاری

همچنین مولایی (۱۳۸۹) آسیب های شبکه های مجازی را در چهار دسته تقسیم بندی کرده است :

کاهش احساسات : ارتباطات در این فضا نوشتاری است و کیفیت ارتباط در فضای واقعی را ندارد و از احساس کمتری برخوردار است و موجب کاهش احساسات در فرد می شود . ارتباطات متنی پایه و اساس شبکه های اجتماعی را می سازد و وسایل ارتباطی جدید هم نتوانسته اند خللی در آن ایجاد کند . این موضوع از آنجا اهمیت دارد که یک نوشته ممکن است حق مطلب را ادا کند اما به هیچ وجه نمی تواند احساس افراد در جریان کنش متقابل منتقل کند .

متن گرایی : با وجود امکانات چندرسانه ای موجود در فضای مجازی هنوز هم قسمت بزرگی از ارتباطات در فضای مجازی را ارتباطات متنی (ایمیل، چت و ...) تشکیل می دهد . ارتباط متنی می تواند شکل جدیدی از هویت مجازی را شکل دهد .

انعطاف پذیری هویتی : افراد در فضای مجازی می توانند چهره ها و بازنمایی های متفاوتی از خود ارائه دهند .

دریافت های جایگزین : در ارتباطات مجازی می توان دیوارها را شکست و به حوزه خصوصی دیگران وارد شد و حرف هایی را که افراد حاضر نیستند در ارتباط چهره به چهره بگویند مطرح کرد . شبکه های اجتماعی از سویی به عنوان یکی از گونه های رسانه های اجتماعی امکانات تعاملی قابل توجهی برای کاربران اینترنتی فراهم کرده اند و در افزایش مشارکت شهروندان در برخی فرآیندها مؤثر بوده اند از سویی این شبکه ها با آسیب های گسترده ای در حوزه هایی از قبیل حریم خصوصی ، کپی رایت ، اعتیاد مجازی ، سوءاستفاده از کودکان ، دزدی اطلاعات و هویت و مواردی این چنینی مواجه بوده اند . چالش حریم خصوصی از مهم ترین مباحثی است که همواره درباره شبکه های اجتماعی مطرح بوده است . کاربران اینترنتی در این شبکه ها بخشی از اطلاعات شخصی خود را در اینترنت منتشر می کنند که می تواند خطراتی برای آن ها به همراه داشته باشد .

حضور ایرانیان در شبکه های اجتماعی : ایرانیان در میان کاربران اینترنتی و به ویژه در استفاده از امکاناتی مانند وب نویسی همیشه در بالاترین رده ها قرار دارند . کسب رتبه چهارم وب نویسی جهان طی سال های ۸۳ و ۸۴ توسط وب نویسان ایرانی ، نشانه رویکرد کاربران اینترنت در ایران به سمت شبکه های اجتماعی مجازی ارزیابی می شود . ایرانی ها هم چنین یکی از فعال ترین گروه های کاربران در شبکه های مجازی مانند فیس بوک به شمار می روند (صیامی ، ۱۳۹۲) . ایرانی ها در

سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۵ رتبه‌ی سوم در میان کلیه اعضای اورکات را از آن خود کرده بودند (دانا و الیسون^۱، ۲۰۰۷؛ به نقل از ضیایی پرور و عقیلی، ۱۳۸۹). کاربران ایرانی برای ماه‌ها، جزئی از بیشترین استفاده کنندگان از برنامه پیام رسان فوری وایبر بودند که پس از ایجاد اختلال در این برنامه و کندی سرعت آن، به ترک برنامه وادار شده و به تلگرام پیوستند به طوری که در سال ۲۰۱۶ حدود ۸۳/۴ درصد از ترافیک گروه‌ها و کانال‌های تلگرامی به کاربران ایرانی اختصاص داشت (کرمانی، ۱۳۹۵). اینستاگرام در کنار تلگرام به بخش مهمی از زندگی ایرانیان در فضای مجازی تبدیل شده است. دولتمردان، چهره های سرشناس و شهروندان عادی نماهایی از خود و زندگی روزمره شان را به اشتراک می گذارند (کلانتری و حسنی، ۱۳۹۶). در سال‌های اخیر در ایران، شبکه های اجتماعی مختلفی مانند وایبر، واتس آپ، لاین و تلگرام به عنوان مهمترین شبکه های اجتماعی مجازی پیام رسان استفاده شده اند که با جنبه هایی مثبت از جمله دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی، احساس صمیمیت میان افراد، یافتن دوستان جدید و جنبه های منفی مانند افزایش آسیب های اجتماعی، تغییر فرهنگ های محلی و... همراه بوده اند (زندوانیان و زین العابدینی، ۱۳۹۵).

برخی از مطالعات و پژوهش های داخلی و خارجی که در سال‌های اخیر انجام شده است همراه با چگونگی تحقیق و یافته های آنها مرور می شود.

پژوهشی با عنوان «تاثیر شبکه های اجتماعی بر هویت نهاد خانواده» توسط حسین پور و عرب مومنی (۱۳۹۶) انجام شد. این تحقیق به منظور بررسی تاثیر شبکه های اجتماعی با تاکید بر چند ویژگی اصلی: محیط تعاملی، فضای صمیمی و احساس رضایت، گروه‌ها، اجتماعات مجازی و محتوا و تولیدات شبکه های اجتماعی که منتج از این شبکه ها می باشد و تاثیر آن بر هویت نهاد خانواده صورت گرفته است. این پژوهش، کمی و از نوع توصیفی-تحلیلی است و از تکنیک پیمایش، در این مطالعه بهره گرفته شده است. جامعه آماری پژوهش شامل همه شهروندان مناطق چهارده گانه شهر اصفهان بود که به مراکز مشاوره روانشناسی در شهر اصفهان مراجعه کرده بودند. محقق به کمک جدول مورگان ۱۸۴ نفر از مراجعه کنندگان را به روش نمونه گیری سهمیه ای غیر احتمالی به عنوان حجم نمونه انتخاب کرده بود. ابزار جمع آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته بوده که روایی آن مبتنی بر نظر نخبگان و پایایی آن به شیوه آلفای کرونباخ^۱ با ضریب ۰.۸۸۰ که در سطح رضایت بخش است به دست آمد. نتایج حاصل از پژوهش آشکار ساخت که بین شبکه های اجتماعی مجازی و هویت نهاد خانواده رابطه معناداری وجود دارد. بدین ترتیب که برخی ویژگی های شبکه های اجتماعی مجازی از جمله محیط تعاملی، فضای صمیمی و احساس رضایت، گروه‌ها و اجتماعات مجازی و محتوا و تولیدات شبکه های اجتماعی تاثیر غیر قابل انکاری بر هویت نهاد خانواده و ارزشهای این نهاد مقدس دارد.

نتایج به دست آمده از پژوهش شریفی و شهرستانی (۱۳۹۶) با عنوان «بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی موبایلی (تلگرام) با رفتار و اخلاق کاربران با رویکرد دینی» حاکی از آن است که میزان استفاده از تلگرام بر رفتار و اخلاق اجتماعی کاربران تاثیرگذار است و این تأثیر، در ابعادی که در این پژوهش بررسی شده، تأثیر نامطلوبی است. این پژوهش با روش توصیفی پیمایشی انجام شد. برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده و دانشجویان

1 - donna & Allison

1 - Cronbach's alpha

کارشناسی دانشگاه صنعتی امیرکبیر به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شدند. در نهایت، تعداد ۴۱۴ پرسشنامه با داده های معتبر به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده ها، از همبستگی پیرسون و اسپیرمن^۲ و نیز از تحلیل رگرسیون استفاده شد. یافته ها نشان می دهد بین میزان استفاده از تلگرام و متغیرهای آسیب به روابط خانوادگی، روابط جنسی نامناسب، عدم رعایت ادب و عدم خود واقعی، رابطه معنادار مشاهده شد.

نتایج پژوهش «تحلیل جامعه شناختی تاثیر استفاده از اینترنت بر روابط افراد در خانواده (مورد مطالعه: شهر اصفهان)» که توسط عطایی و صیادی (۱۳۹۶) بصورت پیمایشی و با استفاده از روش نمونه گیری سهمیه ای و بهره گیری از پرسش نامه محقق ساخته انجام شد، حاکی از این است که کیفیت و کمیت استفاده از اینترنت بر ارتباطات افراد تاثیر داشته است. جامعه آماری پژوهش را خانواده های دارای فرزند بالاتر از ۱۵ سال تشکیل می دادند. متغیر استفاده از اینترنت با دو شاخص کمیت و کیفیت و متغیر ارتباط با دو شاخص ارتباط شفاهی و تعامل بین والدین و فرزندان و همسران سنجیده شده بود. به طوری که در این پژوهش مطرح شده است هرچه میزان و مدت استفاده از اینترنت بیشتر باشد احتمال کمتر شدن ارتباط شفاهی بین همسران و والدین و فرزندان وجود دارد.

اسکندری و درودی (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «بررسی ارتباط میزان استفاده و اعتیاد به شبکه های اجتماعی بر گرایش طلاق و تعارضات زناشویی» انجام دادند که از انواع کمی و توصیفی به شمار میرود. جامعه آماری را کلیه جوانان متاهل استان خراسان شمالی تشکیل داده بودند که سن آنها در دامنه بین ۱۵ تا ۲۹ سال قرار داشت. تعداد افراد گروه نمونه براساس جدول کرجسی و مورگان ۳۸۲ نفر در نظر گرفته شد. در این پژوهش از پرسشنامه های تعارض زناشویی ثنائی، گرایش به طلاق رزولت^۳ و همکاران، مقیاس اعتیاد به شبکه های اجتماعی برگن و یک پرسشنامه محقق ساخته درباره میزان و ابعاد استفاده از شبکه های اجتماعی استفاده شد. تحلیل سئوالات پژوهش نشان داد که با افزایش اعتیاد به شبکه های اجتماعی و میزان استفاده از شبکه های اجتماعی بر حسب ساعت، تعارضات زناشویی و گرایش به طلاق افزایش می یابد. نتیجه کلی این پژوهش حاکی از آن است که هرچه میزان وابستگی و استفاده از شبکه های اجتماعی بیشتر باشد کیفیت روابط زن و شوهر به طور معناداری پایین تر است. این رابطه معکوس و معنادار در همه ابعاد تعارضات زناشویی شامل کاهش همکاری، کاهش رابطه جنسی، افزایش رابطه فردی با خویشاوندان خود، کاهش رابطه فردی با خویشاوندان همسر و دوستان، جدا کردن امور مالی از یکدیگر و کاهش ارتباطات موثر نیز وجود دارد.

رحیمی، ساروخانی، شکریگی و حضرتی صومعه (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «بررسی جامعه شناختی رابطه شبکه های اجتماعی و تغییرات جاری در خانواده ها» انجام دادند. در این پژوهش که به روش پیمایشی انجام شد به تبیین جامعه شناختی تغییرات جاری در خانواده های شهر تهران با تکیه بر گرایش زوجین به شبکه های اجتماعی مجازی پرداخته شد. ابعاد اصلی تغییرات خانواده در شهر تهران شناسایی و شاخص هایی برای سنجش آن پیشنهاد شد. تعداد ۴۰۰ نفر نمونه به روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای و سهمیه ای از بین زوجین ساکن در منطقه یک شهر تهران به تعداد ۱۱۲۹۸۶ نفر انتخاب شدند. از طریق پرسشنامه هدایت شده، اطلاعات جمع آوری و با نرم افزار SPSS تحلیل شد. یافته های تحقیق نشان داد که تفاوت معناداری بین زوجین کاربر و غیرکاربر شبکه های اجتماعی مجازی از نظر سست شدن پیوندهای

2 - Pearson & Spearman

1 - Roosevelt

خویشاوندی ، گرایشهای انزواجویانه ، عدم پایداری به تعهدات زناشویی ، سردی روابط و بی اعتمادی زناشویی وجود دارد . همچنین نتایج تحلیل رگرسیون چند گانه و تحلیل مسیر ، نشانه آن بود که در مجموع ۶۴٪ تغییرات جاری در خانواده های شهر تهران بستگی به استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی دارد.

آنیسته و لافرنیر^۴ (۲۰۱۷) مطالعه ای با عنوان « رسانه های اجتماعی ، پیام کوتاه و شخصیت : آزمون فرضیه کم عمق . شخصیت و تفاوت های فردی » انجام دادند . داده های جمع آوری شده در این مطالعه نشان داده است که تعاملات رسانه ای با تاثیرات منفی در اندیشه ها و قضاوت های اخلاقی همراه است و در آینده می تواند مشکلاتی برای روابط اجتماعی ایجاد کند .

در پژوهشی که در آمریکا توسط کلایتون ، ناگارونی و اسمیت^۵ (۲۰۱۳) با هدف بررسی اثرات استفاده از فیس بوک بر روابط عاطفی و بر روی نمونه ای با حجم ۲۰۸ نفر از کاربران ۱۸ تا ۸۲ ساله انجام گرفت ، نتایج بیانگر وجود ارتباط بین استفاده مفرط از فیس بوک و پیامدهای منفی ارتباطی بود . نویسندگان بر اثرات نامطلوب این رسانه بر افزایش نرخ طلاق و عوارض عاطفی نامطلوب آن تاکید نمودند . آنها همچنین نشان دادند که استفاده در سطح بالا از فیس بوک به ویژه در بین کسانی که سه سال یا کمتر از روابط آنها نگذشته است ، با روابط منفی بین زوجین ارتباط مستقیم دارد .

یافته های بالو^۶ (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان « ارتباطات خانوادگی و اینترنت » حاکی از آن است که بین نوع استفاده از اینترنت و ارتباطات خانوادگی رابطه وجود دارد . بین استفاده بزرگسالان از اینترنت برای اهداف اجتماعی (بازی های آنلاین ، ارتباط با دوستان و مشارکت در بحث های گروهی) و تعارضات و کشمکش های خانوادگی همبستگی مستقیمی وجود دارد ، اما بین استفاده از اینترنت برای یادگیری اهداف آموزشی همچون دانلود نرم افزار با جستجوی اطلاعات با تعارضات و انسجام خانوادگی رابطه وجود ندارد .

روش

با توجه به اینکه روش تحقیق کیفی درک عمیق تر و غنی تر از رفتارهای اجتماعی را فراهم می کند و موضوعاتی که به آسانی قابل اندازه گیری نیستند را می توان به طور کیفی مطالعه کرد (دلور ، ۱۳۸۷) از تحقیق کیفی استفاده شد و چون این موضوع به لحاظ اهمیتی که دارد و نمی توان آنرا بصورت اعداد و ارقام آنطور که شایسته است توصیف کرد لذا مناسب ترین راه برای انجام این پژوهش و درک عمیق و واقعی آن روش پدیدارشناسی است . از آنجا که تحقیق کیفی برای مطالعه رفتارهایی مناسب است که در شرایط طبیعی بهتر درک می شود این پژوهش به روش کیفی انجام شد . در این پژوهش با سوالات از پیش تعیین شده به کشف معانی ، مفاهیم ، نوع استفاده و پیامدهای استفاده زیاد از فضای مجازی پرداخته شد ، تجارب روزمره زوجینی که در شبکه های مجازی حضور زیاد داشتند مطالعه و تجزیه و تحلیل شد . جهت آشکار شدن ساختار و معنای پدیده مورد نظر (از جمله احساسات و اندیشه ها) با توجه به معنایی که زوجین از آن در زندگی خود تجربه کرده بودند از روش پدیدار شناسی استفاده شد . بطور کلی تحقیق پدیدارشناسی به دنبال واقعیتهایی است که مصاحبه شونده از پدیده

2 - Annette & Lafreniere

3 - Nagurney & Smith

1 - Ballew

مورد نظر درک می کند. آنچه او احساس و بیان می کند. محقق در پی این است که پدیده مورد نظر از دیدگاه او چیست و او آن را چگونه درک و دریافت کرده است. و هدف اصلی از این رویکرد دریافت تجربه مستقیم و دست اول او در ارتباط با موضوع مورد پژوهش است.

جامعه آماری و روش نمونه گیری: جامعه آماری (شامل کلیه زوجین شهر اصفهان). نمونه ها بصورت داوطلبانه و در دسترس انتخاب شدند. شرکت کنندگان (نمونه ها) از افرادی گزینش شدند که پدیده مورد نظر را کاملاً تجربه کرده بودند. پس نمونه گیری هدفمند و غیر تصادفی بود. همزمان از شیوه گلوله برفی هم استفاده شد به این صورت که ابتدا از چند دانشجوی دانشگاه درخواست شد افرادی را برای شرکت در پژوهش و مصاحبه معرفی کنند. پس از انجام مصاحبه از شرکت کنندگان نیز خواسته شد آنها نیز افرادی را جهت مصاحبه (و دریافت اطلاعات تکمیلی) معرفی کنند. نمونه گیری و دعوت از شرکت کنندگان با هدف دستیابی به شناخت بهتر و اطلاعات بیشتر ادامه داشت تا مرحله ای (اشباع داده ها) که دیگر از انجام مصاحبه ها اطلاعات جدیدی بدست نیامد. بطور کلی در طول روند کار ۱۴ نفر (هفت زوج طبق جدول - ۱) برای مصاحبه معرفی شدند. در مصاحبه های هفتم و هشتم به بعد موارد مطرح شده تقریباً تکراری بود ولی برای حصول اطمینان مصاحبه ها ادامه داشت و نهایتاً با نفر یازدهم گفتگوها خاتمه یافت. تعداد افراد معرفی شده و شرکت کننده در مصاحبه به تفکیک زوجین در جدول - ۱ مشخص شده است.

جدول ۱ - مشخصات زوجین

شماره زوجین / کد ۱- آقا کد ۲- خانم	وضعیت سن	میزان تحصیلات	نوع شغل	میزان درآمد	سال زندگی مشترک	تعداد فرزند
۱/۱	۳۷	لیسانس کامپیوتر	فروش موتور کشاورزی	۳ میلیون	۱۰	---
۲/۱	۳۷	فوق لیسانس مشاوره خانواده	دانشجو	---	۱۰	---
۱/۲	۳۵	فوق لیسانس مدیریت بازرگانی	تبلیغات	۲ تا ۳ میلیون	۵	---
۲/۲	۳۳	فوق لیسانس مشاوره خانواده	تبلیغات	۱/۵ میلیون	۵	---
۱/۳	۳۳	دیپلم فنی و حرفه ای	دکوراسیون داخلی	۲ تا ۳ میلیون	۴	---
۲/۳	۲۳	لیسانس it	بازاریابی	۵۰۰ هزار	۴	---
۱/۴	۳۴	فوق دیپلم میکانیک	مدیر پخش دارو	۴ میلیون	۱۲	۱ پسر ۱۰ ساله

۲/۴	۳۴	لیسانس روان شناسی	آژانس مسافرتی	۳ میلیون	۱۲	۱ پسر ۱۰ ساله
۱/۵	۳۳	لیسانس عمران	کارمند شهرداری	۲/۵ میلیون	۶	۱ پسر ۲ ساله
۲/۵	۳۶	لیسانس معماری	معمار ساختمان	۱/۵ تا ۲ میلیون	۶	۱ پسر ۲ ساله
۱/۶	۵۴	لیسانس علوم اجتماعی فوق دیپلم زبان	معلم زبان	۲ تا ۲/۵ میلیون	۲۰	۱ دختر ۱۹ ساله
۲/۶	۴۴	لیسانس علوم تربیتی	مدیر - معلم دینی و قرآن	۱/۵ میلیون	۲۰	۱ دختر ۱۹ ساله
۱/۷	۳۶	لیسانس میکانیک	مهندس		۸	۱ پسر ۵ ساله
۲/۷	۳۲	فوق لیسانس مشاوره خانواده	مشاور		۸	۱ پسر ۵ ساله

ابزار و نحوه گردآوری داده ها : با توجه به هدف جمع آوری و دستیابی عمیق به اطلاعات و دریافت تجارب زوجین از حضور زیاد در فضای مجازی ، در پژوهش حاضر از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد . پس از انتخاب نمونه ها مصاحبه ها شروع و تعداد همانطور که گفته شد تا جایی انتخاب شدند که با نمونه های جدید و مصاحبه با آنها داده جدیدی یافت نشد(اشباع داده ها). گفتگو با دریافت تجارب کلی شرکت کنندگان از حضور در فضای مجازی آغاز و با سئوالاتی (که از پیش تعیین شده بود و به تایید اساتید و صاحب نظران رسیده بود) ادامه می یافت . شرکت کنندگان دیدگاه ها و نظرات خود را نسبت به حضور در شبکه های مجازی آنطور که تجربه کرده بودند بیان داشتند . آنها محدودیتی نداشته و در نحوه پاسخ دهی آزاد بودند . در هنگام گفتگو از میان پاسخ های مصاحبه شونده سوالات جدیدی ایجاد می شد که آنها هم مطرح می شد . مصاحبه ها بصورت انفرادی و جداگانه با هریک از زوجین و در زمانی بین ۳۰ تا ۴۰ دقیقه انجام می گرفت . در حین گفتگو رفتارهای غیر کلامی و احساسی مصاحبه شونده نیز مورد توجه قرار گرفت . پس از اتمام سوالات ، گفتگو با کلام آخر و توصیه های شرکت کنندگان خاتمه می یافت . گفتگوها بطور کامل ضبط شد تا در مرحله بعد تجزیه و تحلیل شود .

تحلیل اطلاعات : تحلیل اطلاعات یک الگوی منظمی از تکرار جمع آوری اطلاعات و تحلیل همزمان داده هاست . در این تحلیل سعی بر آن بود که بیانات مهم برجسته شوند تا بر اساس آنها بتوان به تجارب مشارکت کنندگان دست یافت . در حین انجام و ضبط مصاحبه ها ، داده ها جمع آوری و سپس تحلیل شدند و مجددا داده های بیشتری جمع آوری و تحلیل شدند تا جایی که اشباع داده ها رخ داد یعنی از مصاحبه های بعدی اطلاعات جدیدی دریافت نشد .

یکی از روشهای تحلیل اطلاعات روش کلایزی^(۱۹۷۸) است که در این پژوهش از این روش استفاده شد .

فرایند هفت مرحله ای تحلیل کلایزی به ترتیب زیر است :

اول – ساکن شدن محقق در داده ها

دوم – استخراج جملات مهم

سوم – فرموله کردن معانی شناخته شده

چهارم – دسته بندی داده ها

پنجم – تلفیق نتایج در قالب یک توصیف جامع از موضوع مورد پژوهش

ششم – بیانیه ساختار ذاتی پدیده مورد مطالعه

هفتم – اعتبارسنجی یافته ها

(لئیننجر و مک فرلند؛^{۲۸} ۲۰۰۲ ؛ استیفن^{۲۹} ۲۰۰۳) .

روایی و پایایی (قابلیت اعتماد داده ها) : پس از کسب راهنمایی از استاد راهنما و تبادل نظر با ایشان در مورد انجام مصاحبه ها ، گفتگو با شرکت کنندگان آغاز شد . برای کسب روایی و پایایی یافته ها در شروع هر مصاحبه اطلاعات دموگرافیک آنان استعلام و بررسی می شد ، از تجربه کلی آنان در مورد حضور در فضای مجازی اطلاعاتی کسب می شد و مصاحبه با سوالات از پیش تعیین شده (که به تایید استاد راهنما و دیگر اساتید و صاحب نظران رسیده بود) ادامه می یافت . پس از اتمام روند مصاحبه ها ، داده های جمع آوری شده ، با شرکت کنندگان چک و بررسی شد تا اطلاعاتی اضافه یا حذف کنند که به این صورت یافته ها بازایی و تایید شد .

ملاحظات اخلاقی : افراد در تحقیق ، شرکت کننده هستند . هدف تحقیق ، رویه های تحقیق ، خطرات و فواید تحقیق ، ماهیت داوطلبانه بودن شرکت در تحقیق ، برای آنها بیان می شود . حق شرکت کننده برای انصراف از شرکت در تحقیق در هر زمانی و روشهایی که فرد را مورد محافظت قرار دهد ، باید مد نظر قرار گیرد . فرم رضایت نامه در شروع هر مصاحبه از شرکت کنندگان اخذ گردد (بورنز و گراو؛^{۳۰} ۲۰۰۷) .

بخاطر رعایت حال مصاحبه شوندگان ، زمان و مکان مصاحبه با هماهنگی آنها تعیین می شد . در ابتدای هر جلسه با رعایت احترام ، در جوی صمیمانه و دوستانه از آنها استقبال و در شروع گفتگو اهداف تحقیق تشریح می شد و حق انصراف برای آنها محفوظ بود و در هر زمانی می توانستند از ادامه مصاحبه منصرف شوند . به آنها اطمینان داده شد اطلاعات محرمانه خواهد بود و نتایج پژوهش بدون ذکر نام منتشر خواهد شد . به همین منظور در حین پیاده سازی مصاحبه ها ، اسامی به کد تغییر داده شد . بخاطر رعایت همدلی با آنها از پوشش و آرایش مناسبی استفاده شد . شماره تماس داده شد تا در صورت نیاز به اطلاعات بیشتر ارتباط دوطرفه برقرار شود . پس از آشنایی کامل با اهداف پژوهش و مراحل مصاحبه در صورت رضایت کامل گفتگو آغاز می شد .

2 - Leininger & McFarland

3 - Stephen

1 -- Burns & Grove

یافته ها

پس از جمع آوری و تحلیل داده های حاصل از مصاحبه ها (در قالب مراحل کلایزی) ، یافته های نهایی دسته بندی شدند . برخی از اهم مفاهیم استخراج شده در این پژوهش عبارتند از : موارد منفی شامل کاهش روابط ، کم شدن گفتگوها ، کاهش توجه و اهمیت ، ناراحتی از استفاده زیاد همسر ، کم شدن گرمی و شادی خانواده ها ، شکسته شدن حرمت ها و جرو بحث با همسر و ... اما دانش افزایی ، کسب اخبار و اطلاعات ، پیام رسانی سریع ، اطلاع از فرهنگ و آداب و رسوم گوناگون ، بهبود روابط از موارد مثبت در یافته های این پژوهش است که مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است .

همانطور که گفته شد در این پژوهش از فرآیند هفت مرحله ای تحلیل کلایزی استفاده شد :

مرحله اول : ساکن شدن محقق در داده ها : پس از انجام مصاحبه ، اطلاعات ضبط شده روی کاغذ پیاده شد . سپس برای کسب معانی ، فهم کلی و تسلط کافی بر مطالب و همچنین درک احساسات و تجارب مشارکت کنندگان ، کلیه نظرات ، توصیفات ارائه شده در مصاحبه و گفته های آنها چندین بار بطور عمیق و با تامل کافی مطالعه شد .

مرحله دوم : استخراج جملات مهم : در این مرحله با مراجعه و مرور در مصاحبه ها ، بیانات و عبارات مهم و مرتبط با موضوع مورد مطالعه مشخص و استخراج شد .

مرحله سوم : فرموله کردن معانی شناخته شده : در این مرحله تلاش برای شناخت و دستیابی به معنای هریک از جملات و عبارات استخراج شده (در مرحله قبل) آغاز شد . معنای جملات (پس از حذف موارد تکراری) بصورت مفاهیم کلی تر و خلاصه تر مشخص و تنظیم شد .

مرحله چهارم : دسته بندی داده ها : سه مرحله قبلی برای هر مصاحبه تکرار و مفاهیم تدوین شده به دقت مطالعه شد . پس از جمع آوری عبارات مهم و مرتبط با موضوع مورد پژوهش (مرحله دوم) و استخراج واژه ها (مرحله دوم و سوم) ، جمله های مشابه به هم پیوند داده شد و معانی مرتبط به هم در خوشه هایی از موضوعات اصلی قرار داده شد . در حین کار اختلافات و تناقضاتی در بین خوشه ها دیده شد که همگی مورد توجه قرار گرفت . به همین منظور به مصاحبه های اصلی مراجعه و پس از دریافت ریشه آن معانی ، تنظیم ، سازماندهی و در زیر مجموعه مفاهیم اصلی دسته بندی شدند .

جدول ۵ - مرحله چهارم فرآیند روش کلایزی (دسته بندی داده ها)

مفاهیم اصلی	یافته های نهایی
نوع فعالیت	شغل - تفریح و سرگرمی - علمی و آموزشی - چک کردن شخصیت ها و سازمان های مورد علاقه
زمان و مدت استفاده	اوقات فراغت - مواقع بیکاری - مواقع تنهایی - همیشه آنلاین - شبها - سرکار - سر کلاس - ۳ تا ۴ ساعت و بیشتر

<p>فرار از تنهایی - رفع ناراحتی - رفع عصبانیت - رسیدن به آرامش - وقت گذرانی - رفع بی حوصلگی - ارتباطات خانوادگی - رفع خستگی - تنوع و جذابیت - بیان حس و حال - تخلیه روانی - درد دل - پرکردن خلا رفت و آمد - پرکردن خلا توجه همسر - استفاده بجای تلویزیون - کمبود دوست و نداشتن هم صحبت - فرار از بگومگوها و بحث ها</p>	<p>علل و انگیزهای حضور</p>
<p>منفی :</p> <p>کم شدن روابط و گرمی خانواده ها - کم شدن دورهمی ها - انتشار مسائل خصوصی زندگی - فرصت کم برای گفتگو - کاهش گفتگوها - عدم احساس در پیام ها و برداشت های منفی و قضاوت های نادرست - ناراحتی و غر زدن همسر - شکسته شدن حرمت ها - از دست دادن فرصت های در کنار هم بودن - پیام به جای تماس تلفنی - استفاده در مهمانی ها و اهمیت ندادن به جمع و بی توجهی دیگران - کاهش بگو و بخند و روابط شاد - نگرانی از استفاده زیاد همسر - پیام های وسوسه کننده - فرصت کم برای بازی با فرزند و در کنار او بودن - جر و بحث با همسر - مقایسه زندگی ها - دل شکستن ها - حرف های دلنشین و کاذب</p> <p>مثبت :</p> <p>هماهنگی با همسر - استفاده هدفمند - بهبود روابط</p>	<p>روابط بین فردی و خانوادگی</p>

مرحله پنجم : تلفیق نتایج در قالب یک توصیف جامع از موضوع پژوهش : در این مرحله نتایج به هم پیوند داده شده تا یک توصیف جامع از پدیده مورد نظر بدست آید :

نوع فعالیت ، زمان ، علل و انگیزه های حضور (در فضای مجازی) : استفاده برای شغل و پیشبرد کار ، فعالیتهای آموزشی و علمی ، تفریح ، الگوگیری و ایده برای جشن ها و مراسم سالگرد (ازدواج ، تولد و ...) ، طرح و رنگ ، به اشتراک گذاری (اخبار مهمانی ها و مسافرت ها ، اتفاقات روزمره و ...) و کانال های جوک و سرگرمی مواردی است که مصاحبه شوندگان بعنوان فعالیت در فضای مجازی بیان کرده اند . شرکت کنندگان زمان استفاده خود را همیشه ، در هر فرصتی ، مواقع بیکاری ، سر کلاس ، داخل ماشین ، سر کار ، بعد از کار و استفاده به جای کار منزل عنوان کردند . بعضی مواقع چنان غرق فضای مجازی می شوند که متوجه گذشت زمان نیستند . از انگیزه های حضور در فضای مجازی می توان تنوع و جذابیت ، کنجکاوی ، وسوسه ، رفع خستگی ، رفع بی حوصلگی ، تخلیه روانی ، جایگزینی برای رفت و آمد خانوادگی ، پر کردن خلا اهمیت و توجه همسر، کمبود دوست و نداشتن هم صحبت را نام برد . احساس تنهایی ، عصبی شدن و ناراحتی ، از مواردی است که فرد برای فرار از آن به فضای مجازی پناه می برد . فضای مجازی محیطی است برای بیان حس و حال و درد دل . فرار از بگومگوها و جر و بحث با همسر از موضوعاتی است که زوجین را راهی فضای مجازی می کند . بررسی شخصیت ها و سازمان های مورد علاقه ، کل کل های ورزشی ، اشتراک گذاری برنامه های مورد علاقه و چت با دوستان از دیگر علل حضور در فضای مجازی است . حضور در مهمانی که به اصرار همسر و از روی ناچاری بوده است و قطعاً به او خوش نخواهد گذشت ، فرد را بر آن داشته است که از فضای مجازی استفاده کند . منع رفت و آمد خانوادگی از طرف همسر نیز باعث شده که او فضای مجازی را جایگزین کند .

روابط بین فردی و خانوادگی : کاهش گفتگوها و ارتباطات و بطور کلی اختلال در روابط بین فردی از پیامدهای حضور زیاد در فضای مجازی است و کم شدن فاصله ها ، شادی در روابط و کیفیت بهتر زندگی مستلزم تقلیل استفاده از فضای مجازی است .

انتقاد و حساسیت همسر نسبت به حضور در فضای مجازی (استفاده زیاد ، ارتباطات ، اشتراک گذاری برنامه ها ، مراسم ، اخبار و مسائل خصوصی زندگی) و فاصله و دوری از همسر موضوعاتی است که زوجین در روابط بین فردی خود عنوان کردند . حضور زیاد در شبکه های مجازی باعث بی اهمیتی و بی توجهی به همسر شده و طرف مقابل هم ناراضی و ناراحت برای پرکردن خلا توجه به فضای مجازی پناه برده است . همچنین استفاده در مهمانی ها و عدم توجه باعث ایجاد فاصله و ارتباطات خانوادگی شده است . با استفاده درست ، هدفمند و کنترل شده از فضای مجازی می توان بسیاری از صدمات به روابط بین فردی و خانوادگی را پیشگیری کرد . حضور در فضای مجازی تا حدودی توانسته از جرو بحث ها در بین زوجین کم کند (حداقل در بازه زمانی استفاده) . از دیگر معضلاتی که شبکه های اجتماعی در روابط بین فردی و خانوادگی ایجاد مشکل کرده پیام به جای گفتگوی تلفنی و حضوری است . نوع پیام رسانی و عدم احساس در آن ممکن است برداشت ها و قضاوت های منفی را به دنبال داشته باشد .

مرحله ششم : بیانیه ساختار پدیده مورد مطالعه : نتایجی که در مرحله قبل تلفیق شدند بصورت یک بیانیه صریح و روشن از ساختار اساسی پدیده مورد مطالعه تنظیم شد . در این بیانیه ، پدیده مورد پژوهش تا حد امکان بطور جامع ، واضح و بدون ابهام توصیف و یک تصویر کلی از ساختار ذاتی پدیده ارائه شد .

علل بسیاری از مشکلات ایجاد شده در خانواده ها حضور زیاد در شبکه های اجتماعی است مانند : غفلت نسل جوان و محروم شدن از تجربیات بزرگترها (خانواده و دورهمی ها) ، دور شدن خانواده ها و کاهش روابط بین فردی ، ایجاد شک در خانواده ، شکسته شدن حرمت ها و نگرانی و ترس از عواقب آن و بی توجهی و بی اهمیتی همسر از مواردی است که زوجین به شبکه های مجازی روی می آورند . از تبعات دیگر استفاده زیاد از شبکه های مجازی دلخوری ها و ناراحتی های مکرر همسر است که در روابط زوجین تأثیرات نامطلوبی بجای می گذارد . با حضور زیاد در فضای مجازی در روابط عاطفی زوجین اختلال ایجاد شده و به مرور زمان رو به سردی می گراید و در دراز مدت عواقب جبران ناپذیری به همراه دارد . پیام های وسوسه انگیز و تحریک کننده در شبکه های مجازی قابلیت از هم گسیختگی روابط زوجین و نابودی زندگی آنها را دارد . حضور در فضای مجازی فرصت ها را از افراد می گیرد و از لذت ها و برنامه های دیگر بی بهره می شوند . اگر فرهنگ سازی نباشد کاربر اول به خود ، بعد به خانواده و جامعه آسیب می زند .

تبادل سریع اطلاعات ، بروز شدن ، خبر رسانی سریع ، ارتباطات جدید ، درس و تجربه های مثبت در مورد کارهای روزمره و کمک به علم و تکنولوژی از اثرات مثبت حضور در فضای مجازی است . از دیگر پیامدهای مثبت ، اطلاع از آداب و رسوم و فرهنگ های گوناگون است . آموزش های گوناگون و متنوع در مورد خانه داری ، فرزند پروری و .. از دیگر مواردی است که می توان از آثار مثبت شبکه های مجازی نام برد .

با ذهنیت مثبت می توان تجارب خوب و ارزشمندی کسب کرد و از کانال های مفید اطلاعات زیادی بدست آورد . با فرهنگ سازی ، مدیریت صحیح ، هماهنگی و کنترل می توان استفاده مناسبی از فضای مجازی برد .

مرحله هفتم: اعتبارسنجی یافته ها: در مرحله پایانی نتایج و مفاهیم استخراج شده از مصاحبه ها با شرکت کنندگان مطرح و در مورد یافته ها از آنان سوال شد تا علاوه بر تایید، در صورت نیاز اصلاحات لازم انجام گیرد. این ترتیب از صحت و اعتبار یافته ها اطمینان حاصل شد.

نتیجه گیری

شبکه های مجازی، فرصت ها و تهدیدها:

زمان و انگیزه استفاده: زوجین شرکت کننده در این پژوهش به استفاده زیاد، شبانه روزی، وقت و بی وقت و حتی اعتیاد به شبکه های مجازی اذعان داشتند که با نظرات صیامی (۱۳۹۲) در این رابطه همخوانی دارد. در نظرات وی آمده است «ایرانیان در میان کاربران اینترنتی همیشه در بالاترین رده ها قرار دارند» وی همچنین می گوید «ایرانی ها یکی از فعال ترین گروه های کاربران در شبکه های مجازی به شمار می روند». نکته قابل توجه در نتایج پژوهش طاهری، نظری، بختیار و حسین آبادی (۱۳۹۴) که فضای مجازی را مکانی برای جبران خلاء های عاطفی و روانی اکثر استفاده کنندگان دانسته است با یافته های پژوهش حاضر همسویی دارد همچون: ایجاد تنوع، رفع خستگی، برای آرامش، فرار از بگومگوها و جر و بحث با همسر، تخلیه روانی، پرکردن حداقل خلا توجه، کمبود دوست، نداشتن هم صحبت و تفریح، فرار از تنهایی.

ویژگی ها و جنبه های گوناگون: با نگاهی به نتایج منفی و مثبت این پژوهش که حضور زیاد در شبکه های مجازی عاید کاربران کرده است در می یابیم که با مزایا و پیامدهایی که سلیمانی پور (۱۳۸۹) عنوان کرده است همسویی دارد. مانند شکل گیری و ترویج شایعات و اخبار کذب، تبلیغات ضد دینی و القای شبهات، نقص حریم خصوصی افراد، انزوا و تاثیرات رفتاری، انتشار سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات، ایده ها، افکار و سلیقه ها ی دیگران، ارتباط مجازی مستمر با دوستان و آشنایان، افزایش سرعت در فرآیند آموزش و ... از نتایج مثبتی که در پژوهش حسین پور و عرب مومنی (۱۳۹۶) با عنوان «تاثیر شبکه های اجتماعی بر نهاد خانواده مجازی» بدست آمده است برخی ویژگی های شبکه های اجتماعی از جمله محیط تعاملی، فضای صمیمی و احساس رضایت، گروه ها و اجتماعات مجازی و محتوا تاثیرات قابل توجهی بر نهاد خانواده می گذارد که با یافته های پژوهش حاضر همسویی دارد. ویژگی هایی که در یافته های ما در مورد شبکه های اجتماعی بدست آمده است در موازات مواردی است که ضیایی پور (۱۳۸۸) در مورد شبکه های اجتماعی تعریف کرده است: به اشتراک گذاری و سازمان دهی، دوستی، اعتماد، حلقه های مخاطبان، استناد و تعمیم، چند رسانه ای بودن و ابتکار و خلاقیت. به نظر شپارد (۲۰۰۷) شبکه های مجازی یک حس تعلق خاطر در فرد بوجود می آورد و فرد را در معرض پشتیبانی هایی قرار می دهد که به صورت انجام کمک های گوناگون از قبیل کمک فکری، ارائه توصیه و راه حل انجام می شود. او می گوید شبکه های اجتماعی تسهیل کننده مناسب برای افرادی است که وارد حرفه ای تازه می شوند و نیازمند آشنایی با افراد مورد نیاز برای موفقیت در آن حرفه می باشند که با یافته های این مطالعه همخوانی دارد. بر اساس نظر دنسبک (۲۰۰۸) شبکه های اجتماعی در کنار ماهیت بالقوه خود، ماهیتی بالفعل دارد. ماهیت بالفعل آن ها، می تواند شامل تقسیم اطلاعات، تبادل اخبار، انجام گفت و گو در مورد دیگران و از این قبیل باشد. کنشی که به صورت تماس های مستقیم یا از طریق واسطه های ارتباطی انجام می شود که با یافته های این تحقیق همخوانی دارد. جنبه های مثبت و منفی که زندوانیان و زین العابدینی (۱۳۹۵) از جمله دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی، احساس صمیمیت میان افراد، یافتن دوستان جدید، افزایش آسیب های اجتماعی، تغییر فرهنگ های محلی و ... عنوان کرده اند به موازات نتایج این تحقیق است. مولایی (۱۳۸۹) آسیب های شبکه های

مجازی را در ۴ دسته کاهش احساسات، متن گرایی، انعطاف پذیری و دریافت های جایگزین تقسیم کرده است که مفاهیم فوق در نتایج پژوهش حاضر نیز یافت می شود.

پیام رسانی، قضاوت و اندیشه ها: در پیام رسانی ها آنطور که باید و شایسته است نمی توان احساس و عواطف را بیان کرد و بالتبع برداشت ها و قضاوت منفی در نوع پیام ها بعضا موجب تخریب ارتباطات و سوء ظن ها می شود. بهر حال ارتباط چهره به چهره و نوع بیان و رفتارهای غیر کلامی خیلی از سوء تفاهات را برطرف می کند. داده های جمع آوری شده آنیسته و لافرینر (۲۰۱۷) در مورد تاثیرات شبکه های مجازی حاکی از این است که تعاملات رسانه ای با تاثیرات منفی در اندیشه ها و قضاوت های اخلاقی همراه است و در آینده می تواند مشکلاتی برای روابط ایجاد کند. این داده ها با یافته های پژوهش حاضر همخوانی دارد.

روابط بین فردی و خانوادگی: عطایی و صیادی (۱۳۹۶) در پژوهش خود که تاثیرات اینترنت بر روابط افراد در خانواده را مورد مطالعه قرار داده بودند به این نتیجه رسیده بودند که هر چه استفاده از اینترنت بیشتر باشد احتمال کمتر شدن روابط شفاهی بین همسران وجود دارد. در یافته های پژوهش حاضر نیز این نتیجه به چشم می خورد.

از داده های این پژوهش دریافتیم که استفاده زیاد از شبکه های مجازی در ارتباطات بین فردی زوجین اختلال ایجاد می کند و در دراز مدت تعارضات و کشمکش های خانوادگی در پی دارد. این داده ها با یافته های بالو (۲۰۱۱) در پژوهش خود با عنوان «ارتباطات خانوادگی و اینترنت» مطابقت دارد.

استفاده از فضای مجازی در مهمانی ها مورد شایعی است که موجبات بسیاری از دوری ها و فاصله ها و کدورت ها را فراهم کرده است در حالیکه می شود با دور هم بودن ها فضای شادی ایجاد کرد متاسفانه به موبایل سرگرم شده اند و به مرور پیوندهای خویشاوندی سست شده است. ارتباط خاصی با هم ندارند و در صورتیکه بخواهند گفتگویی هم داشته باشند مطالب و کلیپ های فضای مجازی را به همدیگر معرفی می کنند. البته کسانی هم هستند که رعایت می کنند ولی احساس می کنند به آنها بی احترامی و بی توجهی شده. غرق شدن در فضای مجازی باعث دور شدن خانواده ها از هم و شکاف نسل ها شده است.

زوجین شرکت کننده در این پژوهش میانگین زمان مناسب برای حضور در فضای مجازی را از نیم تا یک ساعت عنوان کردند و در پایان مصاحبه، نقطه نظرات و توصیه هایی در مورد موضوع بیان کردند که اهم آن در ادامه می آید.

- استفاده کمتر از فضای مجازی = زندگی بهتر و شادتر
- حضور زیاد در شبکه های مجازی = کاهش امید به زندگی
- مدیریت و کنترل در استفاده بهینه از فضای مجازی
- محدود کردن استفاده در مهمانی ها و احترام به بقیه
- نگاه مثبت به فضای مجازی = کسب اطلاعات و تجربه
- نگاه منفی = ایجاد شک در خانواده و عواقب آن
- اعتماد کردن به حرف های قشنگ و بی اساس = نابودی زندگی

در پایان با نگاهی به جدول ۳ - یافته های نهایی پژوهش (کیفیت روابط بین فردی و خانوادگی زوجین شرکت کننده در این تحقیق) مرور می شود .

جدول ۳ - یافته های نهایی

کیفیت روابط بین فردی و خانوادگی زوجین مورد مطالعه
<p>منفی :</p> <p>کم شدن روابط و گرمی خانواده ها - کم شدن دورهمی ها - انتشار مسائل خصوصی زندگی - فرصت کم برای گفتگو - کاهش گفتگوها - عدم احساس در پیام ها و برداشت های منفی و قضاوت های نادرست - ناراحتی و غر زدن همسر - شکسته شدن حرمت ها - از دست دادن فرصت های در کنار هم بودن - پیام به جای تماس تلفنی - استفاده در مهمانی ها و اهمیت ندادن به جمع و بی توجهی دیگران - کاهش بگو و بخند و روابط شاد - نگرانی از استفاده زیاد همسر - پیام های وسوسه کننده - فرصت کم برای بازی با فرزند و در کنار او بودن - جر و بحث با همسر - مقایسه زندگی ها - دل شکستن ها - حرف های دلنشین و کاذب</p> <p>مثبت :</p> <p>هماهنگی با همسر - استفاده هدفمند - بهبود روابط</p>

پیشنهادهات

پیشنهادهات کاربردی :

- برگزاری کارگاه های خانوادگی و ارائه آموزشهای لازم در زمینه استفاده مناسب از اینترنت و فضای مجازی
- ایجاد کلاسهای فوق برنامه برای دانش آموزان و والدین و آگاهی آنها از پیامدهای حضور در شبکه های مجازی
- ارائه خدمات مشاوره ای به خانواده ها برای مدیریت صحیح استفاده از شبکه های مجازی
- افزایش آگاهی زوجین برای پیشگیری از اثرات منفی شبکه های مجازی
- اجرای کارگاه های آموزشی برای بهینه شدن روابط بین فردی در راستای حضور در شبکه های مجازی
- مدیریت صحیح و کنترل شده برای زمان و مدت استفاده
- ارتقاء سطح سواد رسانه ای خانواده ها

پیشنهادهات پژوهشی :

برای پژوهشگران بعدی این عناوین پیشنهاد می شود :

- مطالعه کیفی روابط بین فردی دانش آموزانی که استفاده زیادی از فضای مجازی دارند
- بررسی اثرات فضای مجازی بر سطح سواد و فرهنگ جامعه
- مطالعه کیفی تاثیرات فضای مجازی بر ارتباط والدین و فرزندان
- انجام این مطالعه در شهرهای دیگر

منابع :

- اسکندری ، حسین و درودی ، حمید (۱۳۹۵) بررسی ارتباط میزان استفاده و اعتیاد به شبکه های اجتماعی برگرایش طلاق و تعارضات زناشویی ، نشریه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان ، دوره ۱۵ ، شماره ۳۳ ، ۲۳ - ۱
- پروچاسکا ، جیمز . او و نورکراس ، جان . سی (۱۳۹۵) نظریه های روان درمانی . سید محمدی ، یحیی ؛ چاپ دوازدهم ، تهران ، انتشارات روان
- حسین پور ، جعفر و عرب مومنی ، علی (۱۳۹۶) تاثیر شبکه های مجازی بر هویت نهاد خانواده ، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و
- توسعه اجتماعی ، سال ۸ ، شماره ۳۲ ، ۶۰ - ۳۳
- خانیکی ، هادی و بابایی ، محمود (۱۳۹۰) تاثیر سازوکارهای ارتباطی اینترنت بر الگوهای تعامل کنشگران فضای سایبر ایران ،
- فصلنامه علوم اجتماعی ، شماره ۵۶ ، ۱۱۵ - ۷۳
- دلاور ، علی (۱۳۸۷) روش تحقیق در روان شناسی و علوم تربیتی . چاپ ۲۵ ، تهران ، نشر ویرایش
- ذکاکی ، محمد سعید و حسینی ، محمد حسین (۱۳۹۴) گونه شناسی کاربران رسانه های اجتماعی ، فصلنامه راهبرد اجتماعی
- فرهنگی ، سال پنجم ، شماره ۱۷
- رحیمی ، محمد ؛ ساروخانی ، باقر ؛ شکریگی ، عالیّه و حضرتی صومعه ، زهرا (۱۳۹۵) بررسی جامعه شناختی رابطه شبکه های
- اجتماعی و تغییرات جاری در خانواده ها ، پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده شماره ۸ ، ۱۶۹ - ۱۴۵
- زندوانیان ، احمد و زین العابدینی ، زهره (۱۳۹۵) رابطه سواد رایانه ای و تجربه شبکه های اجتماعی مجازی در دانشجویان
- دختر دانشگاه یزد ، نامه آموزش عالی ، سال نهم ، ش ۳۳ ، ص ۸۱ - ۶۳
- سلیمانی پور ، روح الله (۱۳۸۹) شبکه های اجتماعی ، فرصت ها و تهدیدها ، فصلنامه ره آورد نور ، شماره ۳۱ ، ص ۱۴
- سهرابی ، حمیدرضا (۱۳۸۴) روان شناسی روابط انسانی ، مهارت های مردمی ، تهران ، انتشارات رشد
- شریفی ، مهدی و شهرستانی ، عقیده (۱۳۹۶) بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی موبایلی (تلگرام) با
- رفتار و اخلاق کاربران با رویکرد دینی ، فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۲۴ سال هفتم ، ۳
- صیامی ، ؟ (۱۳۹۲) شبکه های اجتماعی ، وبلاگ تکنولوژی آموزشی پیشرفته ، ۲۶ دی ماه
- ضیایی پرور ، حمید و عقیلی ، وحید (۱۳۸۹) بررسی نفوذ شبکه های اجتماعی مجازی در میان کاربران ایرانی . رسانه ، ۲۰ (۴) .
- ضیایی پرور ، حمید (۱۳۸۸) ویژگی های شبکه های اجتماعی مجازی ، مرکز تحقیقات استراتژیک
- طاهری ، زهرا ؛ نظری ، هدایت ؛ بختیار ، کتایون و حسین آبادی ، رضا (۱۳۹۴) بررسی شیوه زندگی متأثر از فضای مجازی و

- تاثیر آن بر سلامت روان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان) فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم
- پزشکی لرستان ، ۱۹ (۴) (۷۳) ، ۸۷ - ۷۶
- عطایی ، پری و صیادی ، پری (۱۳۹۶) تحلیل جامعه شناختی تاثیر استفاده از اینترنت بر روابط افراد در خانواده (مورد مطالعه : شهر اصفهان) فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر . سال پانزدهم ،
- شماره دوم ، (۳۷) ص ۳۴۲ - ۳۱۳
- علیمردادی ، مصطفی (۱۳۹۱) سیر تطور شبکه های اجتماعی ، اطلاع رسانی آموزشی و مطالعات رایانه ای علوم اسلامی ، ۶ (۳۱)
- فیست ، جس و فیست ، گریگوری . جی (۱۳۹۰) نظریه های شخصیت . سید محمدی ، یحیی ؛ چاپ ششم ، روان - کرمانی ، حسین (۱۳۹۵) . مشاهده مشارکتی در گروه های تلگرامی ، راهنمای عمل و نمونه موردی . مطالعات فرهنگ ارتباطات ، سال هفدهم ، ش ۶۷ ، ص ۷۹ - ۵۳
- کریمی ، یوسف (۱۳۹۰) روان شناسی شخصیت ، چاپ شانزدهم ، تهران ، ویرایش
- کفاشی ، مجید (۱۳۸۸) بررسی تاثیر اینترنت بر ارزش های خانواده در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن . فصلنامه پژوهش اجتماعی ، ۳ (۲) ، ۵۷
- کلانتری ، عبدالحسین و حسنی ، حسین (۱۳۹۶) تحلیل پدیدارشناختی تجربه زیسته کاربران شبکه اجتماعی تصویری اینستاگرام
- در ایران ، مطالعات فرهنگ - ارتباطات ، دوره ۱۸ ، شماره ۴۰ ، ص ۳۵ و ۳۶
- ماشینچی عباسی ، نعیمه ؛ رائی ، فاطمه و هاشمی ، تورج (۱۳۹۷) نقش روان رنجور خویی و روابط بین فردی در پیش بینی
- سازگاری اجتماعی ، ششمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی ، آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران ، تهران ،
- انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین
- مجدم ، مهدی ؛ عشقی زاده ، مریم و جوهری نعیمی ، احمد (۱۳۹۴) بررسی مهارت های ارتباطی بین فردی سالمندان در شهر
- گناباد ، فصلنامه ی پرستاری سالمندان ، دور دوم ، شماره ۱
- محسنیان راد ، مهدی (۱۳۹۰) سه نسل شبکه اجتماعی ، همزمان در کشورهای غیر پیشرفته : مورد ایران ، فصلنامه علوم اجتماعی
- محمدی ، ابراهیم (۱۳۹۸) مطالعه کیفی وضعیت روانی و روابط بین فردی و چگونگی رابطه زناشویی زوجین استفاده کننده زیاد از شبکه های مجازی ، پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده ، دانشگاه آزاد خمینی شهر
- مولایی ، محمد مهدی (۱۳۸۹) شبکه های اجتماعی فراتر از ابزارهای تکنولوژی . تازه های علم ، ۵
- نورمحمدی ، مرتضی (۱۳۸۸) چالش های فرهنگ و هویت در فضای مجازی ، مطالعات فرهنگ - ارتباطات ، ۱۴ (۲۱)

- وولوین ، اندرو . دی ؛ وولوین ، دارلین . آر و برکو ، ری . ام (۱۳۸۶) مدیریت ارتباطات ، چاپ پنجم ، اعرابی ، سید محمد و ایزدی ، داوود ، تهران ، دفتر پژوهش های فرهنگی

- Annisette L . E & Lafreniere K . D . (2017) . social media , texting , and personality : a test of the shallowing hypothesis . personality and individual differences , 115 , 154 – 158
- Ballew, K. C. (2011). Family values: The empirical impact of internet use. M.A. thesis, Baylor University, Department of Sociology.
- Brooks, W. and Heath, R. (1985). Speech Communication. Iowa: W.C. Brown , Dubuque.
- Burns, N. & Grove, K. C., (2007), Understanding Nursing Research, 4th edition , Philadelphia, W.B. Saunders. 2
- cheung . c (2000) " A home on the web presentations of self on personal hompages " in D . Gauntlett (ed) web . studies : rewiring media studies for the digital age . London amolda
- Clayton . R. B. , Nagurney A, & Smith J. (2013). "Cheating, breakup, and divorce: is Facebook use to blame?". pyberpsychology, Behavior, & Social Networking, 16 : 717
- Hartshorn, Sarah(2010). Differences Between Social Media and Social Networking.visited 2011 available at :<http://www.socialmediatoday.com/SMC/194754> S
- Ketay , S. , & Beck , L. A. (2017) . Attachment predicts cortisol response and closeness in dyadic social interaction . Psychoneuroendocrinology , 80 , 114 – 121
- Leininger, M. and McFarland M. R., (2002), Trancultural Nursing, 3 rd ed., NewYork, MC Graw-Hill, Medical Pub. 2
- Natasha zeitel – bank , management center innsbruck (2014) social media and its effects on individuals and social system . management , knowledge and learning International conference , Austria
- Pempek, Tiffany A., Yermolayeva, Yevdokiya A. Calvert, Sandra L. (۲۰۰۹). "College Students' Social Networking Experiences on Facebook". Journal of Applied Developmental Psychology Volume 30, Number 3
- Stephen, G. (2003).“Transformations: A World of Home Hemodialysis” Health Care; 38(2):29- 50.
- Vaillant GE (2012). Positive mental health: is there a cross-cultural definition? World Psychiatry, 11(2), 93-9

The lived experience of active spouses in cyberspace of interpersonal and family relationships, a phenomenological study

Ebrahim Mohammadi

Master of Family Counseling, Khomeini Shahr Azad University, Isfahan, Iran

Abstract

The purpose of this study was to understand how interpersonal and family relationships among couples who use virtual networks are high. The research was a qualitative one. The statistical population of the couples in Isfahan was sampling and purposeful and available. Participants were selected from couples who had experienced a large presence in virtual networks. During the work 14 people (seven couples) were interviewed and interviewed. Semi-structured interviews were used to gain an in-depth understanding of the purpose and the conversations were fully recorded and transcribed. From the seventh and eighth interviews, the cases were almost repeated, but for the sake of convenience, the interviews continued and finally ended with the eleventh (data saturation) conversations. The findings were categorized into main concepts. The results of this study showed that the quality of interpersonal and family relationships of the couples who participated in this study was significantly different. Including: diminishing relationships, diminishing conversations, diminishing attention, the inconvenience of excessive use of spouse, the loss of family warmth, the breaking of dignity and bickering with a spouse ... but not software, news and information , Instant messaging, awareness of different cultures and customs, improved relationships and increased intimacy are all positive in the research findings. Understanding the experiences of multiple presence in virtual networks can help families to optimally manage and control the use of cyberspace.

Keywords:

Interpersonal relationships , couples , virtual networks